

Een merkwaardig geval in Zutphen

Onze omgeving verandert voortdurend. Dat geldt voor een natuurlijk milieu even goed als voor een door mensenhand gebouwde omgeving. Dat is goed en dat moet ook zo blijven. Alleen door veranderingen kunnen zaken gekultiveerd en opnieuw beleefd worden. Maar die 'veranderingen' moeten dan wel met overleg gebeuren en doordacht zijn. Je cultiveert een bos nu eenmaal niet door kaálslag en rooibouw.

Het mag bevreemdend klinken voor wie Zutphen kent als een monumentenstad bij uitstek, maar iets dergelijks dreigt daar op dit moment te gebeuren. Het heeft er zo op het eerste gezicht alle schijn van, dat de restaurerende instellingen in de stad, de gemeente, het Wijnhuisfonds en diverse particulieren, de handen op voorbeeldige wijze in elkaar geslagen hebben om de historisch gegroeide structuur van de oude stad en daarmee haar leefbaarheid te bewaren. Maar wanneer men zijn blik van de schitterende monumentale gevels aan de Markten en de Lange Hofstraat laat glijden tot in de smalle achterstraatjes, dan blijkt, dat de schijn bedriegt.

Met name in het gebied rond Water-, Kuiper-, Bakker- en Kolenstraat, gelegen in het oudste gedeelte van de stad, dreigen fatale gevolgen door een al te voortvarend beleid van de gemeente. Het is een buurt, die vooral in deze eeuw erg achteruit gegaan is. Oorspronkelijk was vooral de Waterstraat een straat 'op stand': de weinige overgebleven hoge en witte panden met hun monumentale ingangspartijen getuigen daar nog van. Het zal dan ook wel om deze reden geweest zijn, dat het gemeentebestuur in 1864 besloot aan deze straat een 'Hoogere Burgerschool' te bouwen voor een bedrag van f 54.000,-. Het werd een gebouw met een strenge en statige voorgevel, zoals de foto van ± 1924 toont. Hoewel de school uiterlijk nog onaangestast is, moet het verval van de buurt rond die tijd toch al ingezet zijn.

In de jaren '20 vestigden zich in de Waterstraat namelijk verschillende kleine industrieën in de oude ruime panden.

Een ontwikkeling, die ertoe leidde, dat vroegere woonhuizen bij elkaar getrokken of zelfs gesloopt werden om plaats te maken voor regelrechte fabrieksarchi-

tektuur. Vooral in zijstraatjes zoals Bakker- en Kolenstraat werden kleine achttiende-eeuwse huisjes, waar voorheen handwerkslieden hun stiel uitoefenden, tot pakhuizen. Een kerkje van rond 1850 onderging hetzelfde lot. En wanneer woonhuizen in pakhuizen veranderen, betekent dat bijna vanzelf, dat aan onderhoud niets meer gedaan wordt. Het resultaat van deze rampzalige ontwikkeling kan men nu nog aanschouwen: een ontvolkte, doodse buurt met even schilderachtige als bouwvallige huisjes afgewisseld met relatief nieuwe fabriekspanden.

Ook de oude HBS ontkwam niet aan de veranderingen in de buurt. Nadat het gebouw in 1948 aan het onderwijs onttrokken was, werd het verkocht aan een fabrikant, die er papieren koffiebekertjes in ging vervaardigen. Hij begon met grootscheepse afbraak, maar nam de voorgevel van de school in de bedrijfsbebouwing op. Dat had de gemeente namelijk bij de verkoop bedongen. Voorwaar een opmerkelijk feit, daar er rond de vijftiger jaren nog nauwelijks belangstelling bestond voor negentiende-eeuwse architectuur, laat staan het behoud ervan.

Het wekt daarom des te meer verbazing, dat nu, zo'n dertig jaar later, de gemeente zonder enig voorbehoud laat weten geen enkel bezwaar tegen sloop te hebben. En, erger nog, direkt daarop volgend met de afbraak begonnen is.

Het verhaal begint eigenlijk in oktober van het afgelopen jaar. Toen nam de gemeente het industriekomplex van Spruyt en Wöhrmann aan de Water-

straat over om het vrijkomende terrein voor de sociale woningbouw te bestemmen. Al snel werd echter duidelijk, dat de voorgenomen sloop niet alleen de fabrieksgebouwen, maar ook het voormalig schoolgebouw betrof. Op dat moment ontstond vanuit de bewoners van de Waterstraat en omgeving spontaan een werkgroep, die zich ten doel stelde de mogelijkheden voor het behoud van het oude gebouw te onderzoeken. Eén van de redenen, waarom de groep zo verontrust was door de plannen van de gemeente, was dat de oude HBS in hoge mate zijn stempel drukte op het verschijningsbeeld van de Waterstraat. Ten tweede kon volgens de mening van de werkgroep sociale woningbouw ook in het kasko van het bestaande gebouw gerealiseerd worden. En ten derde zou er nu alweer een monumentaal pand met optische kwaliteiten gesloopt worden vóórdat een bestemmingsplan voor het betreffende gebied gereed was. Ook waren er nog geen tekeningen van de vervangende nieuwbouw beschikbaar. Het eerste succesje werd op 8 dec. 1980 geboekt. Toen stelde de gemeente de sloop uit tot de 22ste. Kon de werkgroep vóór 18 december door middel van een onderzoek aantonen dat het financieel en bouwtechnisch mogelijk was in het gebouw van de HBS sociale woningbouw te verwezenlijken, dan zou dat voor de gemeente een reden zijn de voorgenomen sloop nader te overwegen. Op 15 december kwam dr. ir. Hoogenberk uit Brummen, die de werkgroep als architect in de arm genomen had, met een ingenieus plan. Daaruit bleek, dat

binnen het kasko, dat nog in bijzonder goede staat verkeerde, gemakkelijk 24 Van Dam-eenheden voor één- en tweepersoons huishoudens ingepast konden worden. De huurprijzen zouden variëren van 175 tot 250 gulden per maand. Een alleszins aantrekkelijk plan, zou men zo denken. Het mes snijdt aan twee kanten: er ontstaan 24 betaalbare huurwoningen en de optische kwaliteiten van een oud gebouw blijven behouden. Maar de reactie van de gemeente was uiterst terughoudend. Zo vroeg wethouder Hartmann zich o.a. af, of het plan wel voldeed aan de financiële en bouwtechnische normen. Desondanks moest hij – redelijkerwijs – op 18 december in het Zutphens Dagblad verklaren: 'Als het haalbaar is, het te laten staan, dan doen we dat'. Toen ambtenaren van de gemeente toch enige knelpunten ontdekten, kreeg architect Hoogenberk zegge en schrijve drie dagen (in het weekeinde) de tijd zijn plan bij te stellen. In een waar Salomonsoordeel besloot toen de gemeenteraad zowel een sloopkrediet te verstrekken als de werkgroep nog een maand soelaas te bieden om de financiële en technische bedenkingen van de gemeente met harde cijfers te ontcrachten. Om kort te gaan: dat gebeurde. In een uitvoerige en fraai uitgevoerde nota met de titel 'Wonen in de oude HBS is haalbaar' werd onomstotelijk vastgesteld, dat de plannen van de werkgroep voor 24 Van Dam-eenheden daadwerkelijk uitgevoerd konden worden. Toen de NOS-televisie in haar programma 'Van Gewest tot Gewest' aandacht besteedde aan het streven van de groep, leek niets de uitvoering van de plannen nog in de weg te staan. En dan blijkt plotseling, dat de gemeente, al vóórdat ze de groep de opdracht gegeven had de mogelijkheden voor het behoud van de HBS te onderzoeken, afspraken gemaakt had met de Centrale Woningstichting. Die was toegezegd, dat ze na sloop van het industriekomplex 84 woningwoningen op het terrein mocht bouwen. Over deze toezegging was echter in de contacten van de werkgroep met de gemeente nooit met één woord gerept. In een brief-op-hogepoten, die de woningstichting aan de gemeente stuurde naar aanleiding van de

plannen van de werkgroep, pleitte men heftig tegen het behoud van de HBS. Men voegde daarbij nog een hele lijst van argumenten, die echter voor het grootste deel in de gevoels sfeer lagen (men vond het gebouw niet 'mooi' of 'waardevol'). Andere argumenten betroffen het financiële risico voor de overige te bouwen woningen, dat groter zou worden (wat men niet aantoonde) en de andere doelgroep, waarvoor men zou bouwen. Alhoewel er in het plan van de werkgroep méér wooneenheden gereed zouden komen dan in dat van de woningstichting, meenden B. en W. de argumenten van de woningstichting in zijn geheel te moeten overnemen en adviseerden ze de raad tot sloop van de HBS. Hetgeen geschiedde.

's Morgens na de raadsvergadering was de sloper al bezig met het onherstelbaar vernielen van het dak. Men was kennelijk bang voor acties, die gezien het voorafgaande zeker op zijn plaats zouden zijn geweest.

Men kan om deze raadselachtige gang van zaken verdrietig of boos zijn; de konklusie moet toch luiden, dat de voorgespiegelde inspraak in feite een wassen neus is geweest. Er was binnenskamers immers toch al beslist, dat het HBS-gebouw gesloopt zou worden. Bij de 'keuze', die de gemeente uiteindelijk heeft gemaakt, hebben politieke en maatschappelijke verstrengelingen geprevalleerd boven stedenbouwkundige argumenten. En dat is uiterst verwerpelijk. Want het gaat niet om het behoud van een enkel gebouw uit de vorige eeuw. Het gaat veeleer daarom, dat in het gebied van de Waterstraat na sloop van nog enkele andere fabriekspanden een grootschalige kaalslag zal plaatsvinden. En grootschalige nieuwbouwprojecten hebben binnen de historische structuur van oude stadsdelen een fatale uitwerking.

Het voornemen van de werkgroep zich na het échec met de oude HBS niet op te heffen, maar in samenwerking met de Bond Heemschut het beleid van de gemeente op het gebied van stadsvernieuwing in de ruimste zin kritisch te gaan volgen verdient dan ook terecht steun.

W. J. Pantus

Vijfde zomercursus van JEUNESSE & PATRIMOINE

van 17 tot 26 juli 1981 in Amsterdam

'Jeunesse & Patrimoine' zal in 1981 haar vijfde zomercursus in Amsterdam houden. De voorgaande cursussen werden georganiseerd in het Europese Jeugdcentrum van de Raad van Europa te Straatsburg en in het Europa college te Brugge

De zomercursus is bedoeld voor personen vanaf 18 jaar, die als niet-technici de verantwoordelijkheid hebben of krijgen voor restauratie en onderhoud van oude monumenten en/of gebouwen, of kunnen (mede-) beslissen over de nieuwe bestemming daarvan.

Een deel van de cursus zal bestaan uit door deskundigen te geven colleges op het gebied van historische monumenten, wetgeving, monumentenbescherming, werkplaatsen, toerisme enz. Anderzijds zal er ruimschoots beroep worden gedaan op de deelnemers om hun eigen ervaringen naar voren te brengen. De werkbijeenkomsten en lezingen zullen 's morgens worden gehouden. Simultaanvertaling in het Engels en Frans is aanwezig.

De middagen zullen worden besteed aan informatieve excursies naar stadsvernieuwinggebieden, oude gebouwen, bouw- en werkplaatsen, en musea in Amsterdam en omstreken.

Deelname aan de cursus houdt automatisch het lidmaatschap van de vereniging 'Jeunesse & Patrimoine' in. Daar het aantal plaatsen beperkt is, zullen aanmeldingen worden voorgelegd aan een selectiecommissie.

In aansluiting op deze cursus bestaat de mogelijkheid tot deelname aan een drie-daagse excursie per bus naar de provincie Friesland.

Kosten lidmaatschap f 15,- (FF 30,-)
Kosten deelname cursus f 550,- (FF 1.100,-)
Kosten excursie f 300,- (FF 600,-)

Europese Culturele Stichting
Jan van Goyenkade 5
1075 HN Amsterdam
tel. 020 - 76 02 22